

INVARIABLE AND/OR NON-FLEXIBLE WORDS?!

Diana-Maria Roman

PhD. Student, "Babeş-Bolyai" University, Cluj-Napoca

Abstract: This paper represents a study of the Contemporary Romanian Language and comes up a discussion regarding the concepts used so often in grammars: invariable and non-flexible opposite to variable and flexible, terms which are described by a form feature. In the most grammar treatises, the invariable became totally assimilated by the non-flexible, as the variable became totally assimilated by flexible, the terms being used in free variation. However, there are some authors who analyses differently the concept of invariability, aspect which highlights the fact that the discussion has to be opened again in the most serious way, as in many flexible lexical-grammar classes of the Romanian language appear lexemes which are considered invariables, but which are not all also non-flexible.

Keywords: flexible word, invariable word, non-flexible word, marked opposition, partial invariability, total invariability

0. Legitimitatea unei astfel de întrebări, care nu a ridicat nicio problemă până la acest moment, se argumentează pornind de la definiția dată termenului de *invariabilitate* din DȘL, vizând departajarea părților de vorbire¹ pe baza criteriului morfologic:² „În limbile cu flexiune, clase de cuvinte (sau părți de vorbire) lipsite integral de flexiune; termenul desemnează și unele cuvinte lipsite de flexiune, dar aparținând unor clase care, în ansamblul lor, sunt flexibile; intră în corelație cu variabil/flexibil.”³ [s.n.]

1. Raportându-ne la cele afirmate anterior, prin referire la limba română, pot fi deduse câteva aspecte esențiale:

1.1. Termenul *invariabil* devine asimilabil total lui *neflexibil*, la fel cum termenul *variabil* devine asimilabil total lui *flexibil*, cele două perechi *variabil* vs *invariabil*, *flexibil* vs *neflexibil* fiind folosite, în tratatele contemporane de gramatică:

a. Fie alternativ: „În baza criteriilor formale, se face mai întâi o clasificare morfologică, în care se ține seamă de schimbările paradigmatică (cuvinte flexibile, care își modifică forma în cursul flexiunii, și neflexibile, cele care nu apar niciodată în paradigme

¹ Sau clase *lexico-gramaticale*, vezi GBLR 2010, p. 3.

² În mod normal, în majoritatea gramaticilor vremii, sunt propuse clasificări ale părților de vorbire ținându-se cont de trei criterii complementare, ca o constantă definitorie și specifică limbii române: *semantic/lexical* vs *morfologic* vs *sintactic*, care apar fie în această ordine, fie într-o ordine aleatorie, în funcție de studiul/autorul la care ne raportăm, vezi Toma 1996, p. 147, Iordan, Robu 1978, pp. 334-335. Există, de asemenea, lucrări contemporane în cadrul cărora se trasează clasificări numai în funcție de *criteriul morfosintactic*, vezi SMLRC 1967, pp. 66-68, LRC 1985, pp. 93-94.

³ DȘL 2005, p. 274.

flexionare.)⁴ [s.n.]; „Clasificarea cea mai obișnuită în gramaticile noastre este bazată pe criteriul morfologic, care are în vedere structura morfologică a cuvântului și categoriile gramaticale care îl caracterizează. Potrivit acestui criteriu, părțile de vorbire se împart în a) flexibile și b) neflexibile.”⁵ [s.n.]; „Criteriul morfologic are la bază structura morfologică a cuvintelor, opozițiile paradigmatică și categoriile gramaticale. Din acest punct de vedere, cea mai largă clasare este în cele două grupe mari: cuvinte flexibile și neflexibile.”⁶ [s.n.]; „Criteriul morfologic are în vedere particularități paradigmatică, adică flexiunea în raport cu diverse categorii gramaticale; sub acest distingem: a) cuvinte neflexibile; b) cuvinte neflexibile [...]”⁷ [s.n.]; „Flexiunea, manifestare a categoriilor gramaticale asociate diferitelor unități lexicale (care reprezintă una dintre modalitățile de realizare a integrării în enunț), permite o primă grupare morfologică a cuvintelor în părți de vorbire flexibile și neflexibile [...]”⁸ [s.n.], „Din punct de vedere morfematic, clasele lexico-gramaticale se diferențiază în funcție de trei factori: [...] În funcție de primul factor, sunt identificate două categorii de cuvinte: 1. Invariabile [...]; 2. Variabile [...]”⁹ [s.n.]; „Pe baza unor trăsături flexionare comune, se disting clasele variabile (cu flexiune) și clasele invariabile (fără flexiune) [...]”¹⁰ [s.n.];

b. Fie simultan: „Din punct de vedere formal sau după modificările paradigmatică, părțile de vorbire se împart în două categorii: clase gramaticale flexibile sau invariabile: care prezintă în structura lor radical și flectiv; clase gramaticale neflexibile sau invariabile – care nu prezintă o astfel de structură: adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția.”¹¹ [s.n.].

1.2. Cele două opoziții, *variabil vs invariabil* și *flexibil vs neflexibil*, se caracterizează exclusiv printr-o trăsătură de formă, după cum urmează:

a. În cazul cuvintelor variabile sau flexibile, întotdeauna,¹² cu statut de cuvinte¹³-lexeme,¹⁴ prezența flexiunii este obligatorie, fiind trăsătură fundamentală sau „condiția sine qua non” a ceea ce numim „formă flexionară”, termen, adeseori, folosit în studiile de specialitate: „Flectivul, care împreună cu radicalul constituie forma flexionară [...]”¹⁵ [s.n.]

În concluzie, orice formă de acest tip se individualizează prin posibilitatea delimitării radicalului,¹⁶ ca expresie a unui sens lexical (purătorul unui sens lexical), de flectiv¹⁷ „[...] component din structura unui cuvânt flexibil care, adăugat radicalului invariabil, variază în

⁴ SMLRC 1967, p. 66.

⁵ Zdrengea 1970, p. 34.

⁶ Iordan, Robu 1978, p. 334.

⁷ Sinteze de limba română 1984, p. 199.

⁸ GALR 2005, Vol. I, p. 39.

⁹ Irimia 1997, p. 25.

¹⁰ GBLR 2010, p. 6.

¹¹ Iacob 2002, p. 19.

¹² Cuvintele flexibile sau variabile nu pot fi, în limba română, decât cuvintele care au, în mod obligatoriu, statut de lexeme, oricare ar fi acestea.

¹³ Considerăm că, la modul general, nu este relevantă delimitarea cuvintelor din punct de vedere *formativ-structural*, flexiunea depășind acest criteriu. De asemenea, nu numai cuvintele pot fi lexeme, ci și grupurile de cuvinte, adică locuțiunile.

¹⁴ Evident, nu pot intra, în această categorie, locuțiunile specifice valorilor morfologice flexibile lipsite de flexiune.

¹⁵ LRC 1985, p. 105.

¹⁶ Pentru conceptul de *radical*, vezi LRC 1985, p. 103.

¹⁷ În ceea ce privește cuvântul flexibil, este relevantă actualizarea flectivului, *formă flexionară fără radical neputând exista, la fel cum formă flexionară fără flectiv nu poate exista.*

*cursul flexiunii, marcând categoriile gramaticale specifice clasei morfologice căreia îi aparține cuvântul.*¹⁸ [s.n.], adică drept purtătoarele unui sens gramatical, componente definitorii rezultate, în mod normal, din prima¹⁹ analiză posibilă și, ca atare, generală la care un astfel de cuvânt este supus.²⁰

Această realitate obiectivă motivează de ce „*cuvântul flexibil există și funcționează în limbă ca mulțime de forme*”²¹ [s.n.], constituindu-se în argumentul pentru care flexiunea devine echivalentă total cu *paradigma*,²² cei doi termeni putând fi folosiți în variație liberă: „*Mulțimea de forme sub care un cuvânt aparținând unei părți de vorbire flexibile se realizează în comunicare reprezintă flexiunea sau paradigma lui.*”²³ [s.n.]

b. În cazul cuvintelor invariabile sau neflexibile, spre deosebire de celelalte, ca notă diferențiativă, se impune, ca o primă departajare, dihotomia actualizată din punct de vedere semantic²⁴ *cuvintele-lexeme* (cuvinte care au un sens lexical²⁵) vs *cuvintele-relateme*²⁶ (cuvintele care nu au sens lexical, ci unul strict gramatical).²⁷

b.1. *Cuvintele-lexeme* reprezintă „ipostaza statică de dicționar”²⁸ care, în cadrul relației, indiferent de tipul acesteia²⁹ și indiferent de nivelul la care este plasată³⁰, *dețin disponibilitatea de a deveni termeni*, ca număr, doi și numai doi,³¹ generând sintagme binare.³²

b.2. Spre deosebire de acestea, *cuvintele-relateme*, niciodată ocupante ale unor poziții sintactice,³³ (niciodată, un cuvânt-relatem nu poate fi cuvânt-lexem, la fel cum un cuvânt-lexem nu poate fi, niciodată, un cuvânt-relatem în afara fenomenului conversiunii sau al schimbării valorii gramaticale³⁴), reprezintă ipostaza acelor cuvinte prin intermediul cărora lexemele se pot transforma în potențiali termeni ai unei relații, ca expresie a acestora, fiind purtătoarele unor sensuri gramaticale: „*Constituie componenta esențială a sintagmei, pentru*

¹⁸ DȘL 2005, p. 216.

¹⁹ Nu este relevantă, aici, o a doua delimitare a cuvântului, nici în ceea ce privește radicalul, prin departajarea afixelor derivate de tip sufix și prefix de rădăcină, nici în ceea ce privește flectivul, prin departajarea subunităților flectivale atunci când este actualizat un flectiv bimorfemtic.

²⁰ LRC 1985, p. 103.

²¹ Ibidem, p. 94.

²² Tocmai din aceste motive, e recomandat să se evite sintagma „paradigmă flexionară”: „Descrierea unei *paradigme flexionare* are ca punct de plecare diviziunea fundamentală în radical și flectiv.” [s.n.] vezi, în acest sens, LRC 1985, p. 104.

²³ Ibidem, p. 95.

²⁴ Sinteze de limba română 1984, p. 198.

²⁵ În aceste situații, se află acele părți de vorbire care pot fi substitute: pronumele, numeralele cu valoare pronominală.

²⁶ Acestea mai sunt cunoscute, în literatura de specialitate, drept *conective*, vezi Drașoveanu 1997, p.

²⁷ Pentru astfel de nuanțări, *sens lexical vs sens gramatical*, *sens lexical exprimat direct vs sens lexical exprimat prin intermediere*, vezi Neamțu 2014, p. 284.

²⁸ Neamțu 2005.

²⁹ În perimetrul *gramaticii neotradiționale relaționale*, relațiile nu sunt decât de două tipuri, *coordonative vs subordonative*, vezi Drașoveanu 1997, p. 40, spre deosebire de alte centre în cadrul cărora sunt recunoscute și altele, vezi, în acest sens, GBLR 2010, p. 347.

³⁰ Pentru delimitarea celor două niveluri, *nivel intrapropozițional vs nivel interpropozițional*, vezi Drașoveanu 1997, pp. 52-58.

³¹ Nu este relevant, aici, dacă același termen al unei relații este parte componentă, adică un alt termen în cadrul altei relații diferite de prima.

³² Pentru realitatea unor *sintagme binare* în gramatica limbii române, vezi Drașoveanu 1997, pp. 35-39.

³³ Pentru *poziție sintactică*, vezi Guțu Romalo 1973, p. 41.

³⁴ Pentru acest fenomen, vezi DȘL 2005, p. 143.

că de la ea emană calitatea de *T* a lexemelor.”³⁵ [s.n.] Tocmai de aceea, cuvintele-relateme numai însoțesc³⁶ reclamând³⁷ cuvinte-lexeme.³⁸

1.2.1. În ceea ce privește lexemele, se impun câteva coordonate:

a. Generalizând, la nivel de clasă, fără excepții, ca notă comună, lexemele de tip adverbe, interjecții, singurele valori morfologice neflexibile cu acest statut, se caracterizează prin imposibilitatea delimitării radicalului de flectiv, deoarece cuvântul nu poate actualiza categorii gramaticale,³⁹ manifestându-și, astfel, „indiferența morfologică” față de acestea, deci sunt *cuvinte fără paradigmă*:⁴⁰ „Dinpotrivă, cuvântul care aparține unei părți de vorbire neflexibile este lipsit de paradigmă, se manifestă deci în sistemul limbii într-o realizare unică, deci ca unitate (sau mulțime egală cu 1).”⁴¹ [s.n.]

Prezența sau absența lor, a categoriilor gramaticale, la o anumită parte de vorbire nu condiționează statutul acesteia de lexem, adică „nu-l face nici mai mult, nici mai puțin lexem”, mai ales în condițiile în care, diacronic, anumite sisteme au pierdut flexiunea unor valori morfologice la care, cândva, se manifestau.⁴²

Singura restricție pe care acest „minus morfologic” o impune cuvintelor-lexeme invariabile sau neflexibile este, în mod evident, de natură sintactică, numai în subordonare și la nivel intrapropozițional: *respectivale valori morfologice exclud subordonarea prin flectivele de relație*,⁴³ oricare ar fi acestea, în calitate de Ts, în interiorul unei sintagme.

În cazul adverbilor, de exemplu, clasă de cuvinte care, cu puține excepții, se individualizează drept *determinant*,⁴⁴ nu este o noutate faptul că singurele lor modalități de relaționare sunt prepoziția și aderența,⁴⁵ cele două fiind în raport de disjuncție logică (*Va sosi mâine și nu știu unde să-l aștept. comp. cu Ziarul de mâine, Libertatea românilor, se va livra gratuit în toată țara.*).

Spre deosebire de adverbe și interjecții, un substantival,⁴⁶ tocmai pentru că actualizează categoria gramaticală a cazului, deținând, astfel, un „plus morfologic”, manifestă disponibilitatea subordonării și prin intermediul acestuia, atunci când respectiva parte de vorbire apare în absența prepoziției într-o poziție sintactică structurală.⁴⁷ (*Biletul colegei mele nu a fost găsit în sala în care spusese că l-ar fi pierdut. comp. cu Biletul de la colega mea nu l-am primit decât săptămâna trecută.*)

³⁵ Drașoveanu 1997, p. 36.

³⁶ Ibidem, pp. 226-243.

³⁷ În această lucrare, nu este relevant tipul cuvântului reclamat și nici tipul regimului impus cuvântului reclamat.

³⁸ Pentru detalii în această direcție, clase de cuvinte reclamate, categorii gramaticale impuse, tipologia conectorilor, vezi Drașoveanu 1997, pp. 226-243.

³⁹ Nu intrăm în discuția polemică din jurul categoriei intensității adverbilor din limba română.

⁴⁰ LRC 1985, p. 95.

⁴¹ Idem.

⁴² În acest sens, un bun exemplu este limba engleză în ceea ce privește, de exemplu, adjectivul, parte de vorbire care, în engleza veche, se caracteriza prin flexiune în raport cu genul, numărul și cazul, dar care, astăzi, și-a pierdut flexiunea cu privire la cele trei categorii amintite.

⁴³ Pentru conceptul de *flectiv de relație*, vezi Drașoveanu 1997, p. 29.

⁴⁴ În calitate de parte de vorbire cu funcție sintactică sau cu statut de Ts pe lângă o altă parte de vorbire cu statut de Tr.

⁴⁵ Adrian Chircu 2007, p. 30. Vezi, în aceeași direcție, și Neamțu 2014, p. 396.

⁴⁶ Prin *substantival*, înțelegem substantive, orice cuvânt substantivizat, precum și pronumele în calitate de substituit, și numeralul cu valoare pronominală, vezi Drașoveanu 1997, p. 21, subnota 2.

⁴⁷ Pentru opoziția *poziție structurală vs poziție nestructurală*, vezi Neamțu 2005.

b. Particularizând, în cadrul anumitor clase acceptate drept flexibile sau variabile, *există lexeme despre care se afirmă că sunt invariabile*. Acceptând variația liberă a termenilor, așa cum apare ea în gramatici, deducem că aceste cuvinte sunt și... neflexibile, deci fără posibilitatea de materializare sau de actualizare a categoriilor gramaticale.

2. Cu toate acestea, în ciuda asimilării totale a lui invariabil lui neflexibil și a lui variabil lui flexibil, în unele tratate de gramatică, termenul de invariabilitate se prezintă diferit: „*E de la sine înțeles că nu toate felurile de pronume au forme variabile în funcție de toate aceste categorii morfologice (autorii se referă la gen, număr, caz, persoană). De exemplu, unele pronume sunt complet invariabile (ce, ceva, nimic), altele sunt indiferente față de categoria numărului (cine, nimeni), altele sunt invariabile din punctul de vedere al genului, ca de exemplu, pronumele personale de persoana I, II, pronume reflexive, multe dintre pronumele nehotărâte.*”⁴⁸ [s.n.]

Din afirmația de mai sus, pot fi deduse următoarele: pe de o parte, unele lexeme sunt *complet invariabile* în raport cu toate categoriile pe care clasa din care fac parte, la modul general, le actualizează, pe de altă parte, unele lexeme sunt *invariabile în raport numai cu o categorie sau două categorii din totalul de categorii pe care clasa din care fac parte, la modul general, le actualizează*.

Odată acceptat faptul că invariabil este implicit și neflexibil, ridicăm problema dacă, în ambele situații, de fapt, cele două concepte sunt, cu adevărat, asimilabile total, putând fi folosite în variație liberă, mai exact, dacă valorile morfologice considerate invariabile sunt, totuși, și... neflexibile.

În acest sens, considerăm că părțile de vorbire flexibile și neflexibile cu statut de lexeme trebuie delimitate în felul următor:

(1) În cadrul cuvintelor flexibile, la nivel de clasă, oricare ar fi partea de vorbire reprezentată, apar trei situații majore:

a. Un cuvânt poate prezenta variabilitate din punctul de vedere al tuturor categoriilor gramaticale pe care le actualizează. Acest principiu presupune că toate categoriile gramaticale specifice respectivei valori morfologice apar ca opoziții marcate⁴⁹ cel puțin o dată în paradigma cuvântului respectiv, deci un conținut diferit care actualizează, cel puțin o dată, o formă diferită: de exemplu, *acesta vs acestuia vs acesteia; aceștia vs acestora*.

b. Un cuvânt poate prezenta variabilitate numai din punctul de vedere al unei sau al două categorii gramaticale dintr-un total mai mare de doi: numai o categorie sau numai două dintr-un număr mai mare de doi se actualizează în afara oricărei opoziții, nici marcate, nici nemarcate, (deci nici măcar o dată nu se realizează nicio opoziție) opozantul lipsind: de exemplu, pronumele interogative-relative sau negative⁵⁰ - *cine vs cui, nimeni vs nimănui*, în ceea ce privește numărul și genul (cunosc numai singularul, iar, în raport cu genul, numai masculinul, implicit, și neutru⁵¹).⁵²

⁴⁸ Ion Bărbuță, Armenia Cicală, Elena Constantinovici, Teodor Cotelniceanu, Alexandru Dîrul 2001, p. 121.

⁴⁹ Pentru antinomia *opoziție marcată vs opoziție nemarcată*, vezi Toșa, 1983, p. 161.

⁵⁰ Aceste pronume nu cunosc și varianta de adjective proominale, aică ele apar, în sistem, exclusiv ca pronume, vezi GBLR 2010, pp. 268-286

⁵¹ Pentru acceptarea neutruului ca al treilea membru al categoriei genului în clasa pronomelor, vezi Neamțu 2014, pp. 445-447.

⁵² GALR 2005, pp. 268-286.

c. Un cuvânt nu poate prezenta variabilitate din punctul de vedere al niciunei categorii gramaticale specifice clasei din care respectivul lexem face parte. În acest perimetru, se delimitează alte două situații:

c.1. Acest principiu presupune că niciuna dintre categoriile gramaticale nu se actualizează sub forma opozițiilor marcate, ci se află în situații în care opozițiile sunt nemarcate, deci un conținut diferit care actualizează aceeași formă indiferent de context: de exemplu, anumite adjective propriu-zise⁵³ - *om cumsecade* vs *omului cumsecade*, *oameni cumsecade* vs *oamenilor cumsecade*; *fată cumsecade* vs *fetei cumsecade*, *fete cumsecade* vs *fetelor cumsecade*.

c.2. Acest principiu presupune că niciuna dintre categoriile gramaticale nu se actualizează sub forma niciunei opoziții, nici marcate, nici nemarcate, opozantul lipsind: de exemplu, anumite adjective pronominale nehotărâte, *niște*,⁵⁴ sau anumite pronume interogative-relative, de exemplu, *ce*.⁵⁵

(2) În cadrul cuvintelor neflexibile, cu statut de lexeme, deci adverbele și interjecțiile, la nivel de clasă, apare exclusiv numai o situație:

a. Cuvântul neflexibil, indiferent de poziția pe care o ocupă în lanț (indiferent de statutul de Tr sau de Ts), în cadrul unei sintagme subordonative intrapropoziționale, tocmai prin faptul că manifestă „toleranță” la categoriile gramaticale, actualizează o unică formă, fără niciun fel de posibilitate de „variație” în planul conținutului.

3. Analizând aceste noi coordonate în perimetrul nostru de lucru, susținem că cele două concepte nu pot fi asimilabile total din următoarele motive:

a. Termenul invariabil, pentru valorile morfologice încadrate și încadrabile la părți de vorbire flexibile trebuie obligatoriu departajat, propunând opoziția *invariabilitate parțială* vs *invariabilitate totală*. Respectiva antinomie, în cazul valorilor morfologice neflexibile, nu și-ar găsi locul, dat fiind faptul că toate sunt exclusiv invariabile total. În aceste condiții, ne rămâne de acceptat faptul că *numai un cuvânt invariabil total este implicit și neflexibil, la fel cum un cuvânt neflexibil este implicit și invariabil total*.

a.1. Invariabilitatea, indiferent de tipologie, presupune o notă comună: actualizarea unei forme identice. Nuanțările suplimentare, dar necesare propuse termenului de invariabilitate, *parțial* vs *total*, deci *invariabilitate parțială* vs *invariabilitate totală*, sunt condiționate de valorile morfologice și, implicit, de categoriile pe care acestea le pot manifesta și la care ne raportăm:

a.1.1. Un cuvânt cu *invariabilitate parțială* păstrează aceeași formă în raport cu una sau cu două categorii, niciodată, cu toate cele pe care cuvântul în cauză le poate actualiza, de aceea numărul categoriilor față de care se manifestă invariabilitatea parțială este mai mic decât numărul total de categorii pe care cuvântul le deține.

Apar numai două contexte:

⁵³ Ibidem, pp. 151-153.

⁵⁴ Pentru dovada faptului că adjectivul ponominal nehotărât *niște* cunoaște exclusiv o formă de NAc, numai singularul, numai masculinul și neutrul, vezi Neamțu 2007, p. 70.

⁵⁵ Pronumele interogativ-relativ *ce* actualizează numai singularul, numai NAc, numai masculinul și neutrul, vezi, în acest sens, Gruiță 2007, pp. 72-73.

(1) Invariabilitatea parțială se manifestă în situația în care numai o categorie/două categorii dintr-un număr mai mare de doi se actualizează sub forma opozițiilor nemarcate, conținutul putând varia în funcție de context.

(2) Invariabilitatea parțială se manifestă în situația în care numai o categorie/două categorii dintr-un număr mai mare de doi se actualizează în afara oricărui tip de opoziție, nici marcată, nici nemarcată, context în care opozantul lipsește, conținutul nemaiputând varia în funcție de context.

Situația „morfologică” a unui cuvânt care prezintă invariabilitate parțială trebuie să fie certă: cuvântul are flectiv, cuvântul actualizează toate categoriile gramaticale specifice clasei din care face parte. Odată cu acceptarea faptului că limba română este una sincretică,⁵⁶ trebuie confirmat și faptul că, în acea unitate flectivală sau subunitate flectivală, se vor actualiza nu numai categoriile care se manifestă sub forma unor opoziții marcate, ci și acelea ale căror opoziții rămân nemarcate.

a.1.2. Un cuvânt cu *invariabilitate totală* păstrează aceeași formă în raport cu toate categoriile pe care acea parte de vorbire le poate actualiza, de aceea numărul categoriilor față de care se manifestă invariabilitatea totală este același cu numărul total de categorii pe care cuvântul le deține.

Apar numai două contexte:

(1) Invariabilitatea totală se manifestă în situația în care toate categoriile specifice respectivei părți de vorbire se actualizează sub forma opozițiilor nemarcate, conținutul variind în funcție de context.

(2) Invariabilitatea totală se manifestă în situația în care toate categoriile specifice respectivei părți de vorbire se actualizează în afara oricărui tip de opoziție, nici marcată, nici nemarcată, context în care opozantul lipsește, conținutul nemaiputând varia.

b. Numai invariabilitatea totală a anumitor lexeme din cadrul claselor lexico-gramaticale flexibile poate duce la neflexibilitate, deci absența flexiunii, de aici, absența flectivului, spre deosebire de invariabilitatea parțială care, chiar dacă impune aceeași formă pentru manifestarea membrilor unei anumite categorii gramaticale, actualizează flectiv.

În această direcție, s-au exprimat anumiți autori care pun sub semnul întrebării „funcționalitatea” sau relevanța unui posibil flectiv în cazul anumitor adjective calificative, de exemplu, considerate invariabile și care se află în condițiile unor opoziții nemarcate: „*Desinența poate indica – în mod relativ – categoriile gramaticale de gen, număr și caz la adjectivele curent variabile, care, adică au cel puțin două forme flexionare pentru aceste categorii gramaticale. Este evident că la adjectivele numit curent invariabile pentru că au o singură desinență la ambele genuri și numere și la toate cazurile, desinența nu poate indica nici măcar relativ categoriile de gen, număr, caz.*”⁵⁷ [s.n.] sau „*care nu-și modifică structura morfemică după genul, numărul și cazul termenului regent.*”⁵⁸ [s.n.]

c. Clasificarea cuvintelor, în limba română, ținând cont de criteriul morfologic, poate păstra *opoziția cuvinte flexibile vs cuvinte neflexibile*, nota diferențiativă impunându-se de la sine – cuvinte cu flectiv vs cuvinte fără flectiv. Mai mult decât atât, departajarea poate

⁵⁶ Pentru accepiunile conceptului de *sincretism*, în lucrarea de față, utilizând sensul de actualizarea a mai mult de o categorie gramaticală în cadrul unei unități sau subunități flectivale, vezi DȘL 2005, p.479.

⁵⁷ Dimitriu 1999, p. 100.

⁵⁸ Iacob 2002, p. 112.

continua: *cuvinte flexibile cu variabilitate totală vs cuvinte flexibile cu variabilitate parțială*, în cazul ultimelor, putând afirma și că sunt cuvinte cu invariabilitate parțială; întotdeauna, *cuvinte neflexibile cu invariabilitate totală*.

d. Luând toate aceste coordonate în considerare, în cadrul sistemului românesc, în ceea ce privește cuvintele cu statut de lexeme, din punct de vedere morfologic, pot fi propuse următoarele dihotomii: *cuplurile variabilitate parțială vs invariabilitate parțială; variabilitate totală vs invariabilitate totală*.

Concluzii:

În limba română, conceptele invariabil și neflexibil nu pot fi asimilabile total, deci nu pot fi folosite în variație liberă. De fapt, numai invariabilitatea totală a unui cuvânt cu statut de lexem generează și neflexibilitatea respectivului cuvânt, departajarea radical vs flectiv fiind anulată. În această situație, nu sunt numai adverbele și interjecțiile, cuvinte în mod cert neflexibile, deci invariabile total, ci și alte lexeme care fac parte din clase lexico-gramaticale flexibile.

BIBLIOGRAFIE

Bărbuță, Cicală, Constantinovici, Cotelnic, Dîrul, 2001 – Ion Bărbuță, Armenia Cicală, Elena Constantinovici, Teodor Cotelnic, Alexandru Dîrul, *Gramatica uzuală a limbii române*, Editura Litera, Chișinău.

Chircu, 2007 – Adrian Chircu, *Aderența în sintaxa limbii române*, Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan la aniversare, Editura Universității din București, București, pp. 29-36.

Dimitriu, 1999 – Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. I. Morfologia*, Institutul European, Iași.

Drașoveanu, 1997 – D.D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.

DȘL, 2005 – *Dicționar de științe ale limbii*, Editura Nemira, București.

GALR, 2005 – *Gramatica limbii române*, Vol. I, *Cuvântul*, Editura Academiei Române, București.

GBLR, 2010 – *Gramatica de bază a limbii române*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Univers Enciclopedic Gold, București.

Gruică, 2007 – G. Gruică, *Gramatică normativă 77 de întrebări/77 de răspunsuri*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Paralela 45, Pitești.

Guțu Romalo, 1973 – Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Iacob, 2002 - Niculina Iacob, *Morfologia limbii române – Partea I*, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava.

Iordan, Robu, 1978 – Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Irimia, 1997 – Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași.

LRC, 1985 – *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia*, coord. Ion Coteanu, ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Neamțu, 2005 – G.G. Neamțu, *Curs de limbă română contemporană, Sintaxă*, ținut la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, între anii 2005 și 2006.

Neamțu, 2007 – G.G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții* (cu trei seturi de grile rezolvate și comentate), Ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită,, Editura Paralela 45, Pitești.

Neamțu, 2014 – G.G. Neamțu, *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca.

Sinteze de limba română, 1987 – *Sinteze de limba română*, coord. Theodor Hristea, Editura Albatros, București.

SMLRC, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București.

Toma, 1996 – Ion Toma, *Limba română contemporană. Privire generală*, Editura Niculescu, București.

Toșa, 1983 – Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Zdrenghia, 1970 – Mircea Zdrenghia, *Limba română contemporană – morfologia* (curs litografiat), Cluj-Napoca.